

17th International Silk Road Conference

OCTOBER 21-22, 2022 - TBILISI, GEORGIA

**IBSU
Publications**

Proceedings Book

17TH INTERNATIONAL SILK ROAD CONFERENCE

**აბრეშუმის გზის მე-17 საერთაშორისო
კონფერენცია**

**SILK ROAD
CONFERENCES**

Proceedings Book

October 21-22, 2022

Tbilisi, Georgia

Editor

Prof. Dr. Mustafa Arslan

Editor's Assistant

Givi Amaglobeli, Ph.D.c.

Publisher

International Black Sea University, LLC

Printed by

Vesta

International Black Sea University, LLC

e-proceedings are available at www.silkroad.ibsu.edu.ge

Contact: silkroad@ibsu.edu.ge

ISBN: 978-9941-8-3041-9

ფრინველისგამოსახულებიანი მოხატული თიხის ჯამის თავისებურებანი XII-XIII საუკუნეების საქართველოში

Mariam Izoria

Doctoral Student in Archaeology at Georgia Tech University, Georgia

Maia Izoria

Tbilisi State Academy of Art of AP. Kutateladze, Georgia

აბსტრაქტი

ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე მოპოვებული არქეოლოგიური მასალა არა მარტო წინაქრისტიანულ, არამედ ქრისტიანულ ეპოქაშიც კერამიკული ნაკეთობების მრავალრიცხოვნებით ხასიათდება. თიხა თავისი განსაკუთრებული თვისებების და ადვილად ხელმისაწვდომობის გამო ადამიანის ყურადღებას უხსოვარი დროიდან იპყრობდა. ამჯერად შემოვიფარგლებით ჭურჭლით. რომელიც ძირითადად წარმოდგენილია ფრინველის გამოსახულებიანი მოხატული ჯამებით. ისინი XII-XIII სს. განეკუთვნება. ნაშრომზე მუშაობის მოტივაცია იმანაც განაპირობა, რომ რიგი მკვლევარი თიხის ჯამებზე გამოსახულ ფრინველებს ხოხბად წარმოსახავს. კვლევის შედეგად დამტკიცდა რომ შუასაუკუნეების ხოხბისგამოსახულებიან მოჭიქურებულ ჯამებს ახასიათებს დახვეწილობა, ჭურჭლის კედლის სითხელე, სიმსუბუქე, თვითმყოფადი ფორმა, დამზადების მაღალი ტექნოლოგიური დონე. ამ პერიოდის ნიმუშებში ნათლად ჩანს გამოყენებული თიხის სტრუქტურა, ერთგვაროვნება, ფერი, მორგვე და მზადების კვალი. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ზედაპირის მოხატულობა, გრაფიკული ნახატი, ფერი, ფუნჯის სახასიათო მონასმი, დეკორის მომგებიანი მდებარეობა, კომპოზიციური გადაწყვეტა, სემანტიკა (შინაარსი), იმ პერიოდის სხვა მხატვრობის დარგებთან და კულტურებთან სიახლოვე.

საკვანძო სიტყვები: კერამიკა, ხოხობი, არქეოლოგია, მოხატული, ჭურჭელი

Peculiarities of Painted Pottery Depicting Birds in Georgia in the 12th-13th Centuries

Abstract

Archaeological material excavated on the territory of our country is characterized not only by the pre-Christian, but also by the Christian era with an abundance of ceramic products. Clay has attracted people's attention since time immemorial due to its special properties and ease of access. This time we will restrict ourselves to dishes. These are mainly drawn amounts with the image of a bird. They are XII-XIII centuries. Belongs. The motivation to work on the work was also related to the fact that a number of archaeological researchers depict birds on clay pots as pheasants. This is the result of studies that have proven that glazed jugs in the shape of medieval pheasants are distinguished by their sophistication, fluidity of ceramic walls, lightness, original design (shape), and high technological level of production. It is the result of research that has proven that medieval pheasant glazed Bowl are characterized by sophistication, pottery wall fluidity, lightness, original design (form), high technological level of production. The samples of this period clearly show the structure of the clay used, the uniformity, the color, the traces of making on the mortar. Special mention should be made of the surface painting, graphic drawing, color, characteristic character of the brush, advantageous location of the decor, compositional solution, semantics (content), proximity to other painting fields and cultures of that period.

Keywords: ceramics, pheasant, archeology, painting, pottery.

წარმოდგენილი კვლევის საგანი - ფრინველისგამოსახულებიანი მოჭიქურებული თიხის ჯამები, განვითარებული შუა საუკუნეების (XII -XIII სს.) საქართველოს, მისი კულტურის ზეობის ხანას უკავშირდება. ამგვარად გაფორმებული თიხის ჯამები მეტად გავრცელებული ჩანს იმ პერიოდში და თითქმის ყველგან გვხვდება, სადაც კი მოჭიქული კერამიკაა აღმოჩენილი (ილ.1). თბილისის გარდა, მონატული ნაკეთობები მოპოვებულია დმანისსა და რუსთავის ნაქალაქარზე, უჯარმის ნაცხარზე, გუდარეხის ნამონასტრალის ტერიტორიაზე, გორსა და ძველ ანაგაში, იყალთოსა და სალესავის ხევში (კახეთი), თრიალეთში და სხვაგან. ჯამების გაშლილი ფორმა და შიდა პირზე დატანილი ფრინველის ფიგურა ძირითადი ნიშნებით უახლოვდება ერთმანეთს. საერთოა ფრინველის ირგვლივ შემოვლებული მცენარეული მოტივის, ბაკოსა და ქიმზე შემოტარებული წრიული ზოლების ელემენტებიც. ფრინველის მარცხნივ მიმართული პროფილოვანი გამოსახვის იკონოგრაფია, სტილიზების მანერა და ფერადოვნება უაღრესად დამახასიათებელია განვითარებული შუა საუკუნეების ქართული კერამიკისათვის (ილ.2). თუმცა ფრინველის ტიპი ყოველთვის ერთი და იგივე არ არის [ჯაფარიძე ვ., 1956, გვ. 30-31]. ფრინველთა იმ რიგს, რომელიც შემართულ, მებრძოლ პოზაში დგას, მოკაუჭებული ნისკარტი, ზეაწეული თავი, მკვეთრად გამოწეული მკერდი და ბრწყალებიანი ძლიერი ფეხები აქვს „მტაცებლის“ ნიშნებს მიაწერენ. პარალელურად იკვეთება შედარებით „რბილად“ მოხაზული ფრინველების ჯგუფი, რომელსაც ეს თვისებები არ გააჩნია და ქვედა არეზე კისრის ირგვლივ „ყელსაბამივით“ ორნამენტის ზოლი შემოუყვება.

ჩვენი განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო სწორედ XII-XIII საუკუნეების მოჭიქურებულ ჯამებზე დატანილმა ამ ტიპის ფრინველის გამოსახულებებმა, რომელიც დაცულია საქართველოს ეროვნული მუზეუმის - ს.ჯანაშიას სახ. ისტორიის მუზეუმისა და თბილისის ისტორიის მუზეუმის „ქარვასლის“ ფონდებში, აგრეთვე რუსთავის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმსა და რუსეთში, სანქტ-პეტერბურგის ერმიტაჟის კავკასიოლოგიის განყოფილებაში. ჩვენი კვლევის ობიექტად თბილისის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი ნიმუშების შერჩევა განაპირობა წინამდებარე ნაშრომზე მუშაობის მოტივაციამ, კერძოდ იმ გარემოებამ, რომ მოჭიქურებულ კერამიკაზე შესრულებულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ფრინველის გამოსახულება უმეტესწილად სახეობის დაზუსტების გარეშე განხილული, ხოლო თბილისის არქეოლოგიის მკვლევარის, ს.ჯანაშიას სახ. ისტორიის მუზეუმის მეცნიერ-თანამშრომლის - მერაბ ძნელაძის ვარაუდით, თიხის ჯამებზე გამოსახული „ყელსაბამიანი“ ფრინველი ხოხობად უნდა ყოფილიყო წარმოსახული.

ორნითოლოგია ამ საკითხთან დაკავშირებით მეტად საინტერესო ცნობებს იძლევა. პირველრიგში ყურადსაღებია ხოხობის ლათინური სახელწოდება (Phasianus) ე.წ. ფაზანი და უშუალოდ ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიაზე ბინადარი „კოლხური ხოხობის“ სახელწოდება (ლათ. Phasianus colchicus), ე.წ. კოლხური ფაზანი, რაც მდინარე რიონის ძველი სახელწოდებიდან უნდა მომდინარეობდეს. კოლხური ხოხობის ქვესახეობებს ყავისფერის დომინირების მიუხედავად, ყელზე შემოვლებული თეთრი, წითელი და ლურჯი ფერის ზოლების კონტრასტებით გამოწვეული მკვეთრი შეფერილობა გამოარჩევს. მათ აგრეთვე აერთიანებს კარგად განვითარებული ფეხები, (მამალს დეხებიც აქვს), მოკლე მომრგვალებული ფრთები და გრძელი კუდი [ქსე ტ. 5, 1980, გვ. 598].

ამგვარად, კოლხური ხოხობის ბუნებრივი მონაცემები ადასტურებს მის ვიზუალურ მსგავსებას ჯამებზე წარმოდგენილი „ყელსაბამიანი“ ფრინველის პირობით გამოსახულებასთან. გამოთქმული მოსაზრება დასაშვებად მიგვაჩნია იმ თვალსაზრისითაც, რომ ხოხობი თბილისთან, მისი შექმნის ლეგენდასთან ასოცირდება. ცნობილია, რომ თბილისის წარმოშობის ორივე ლეგენდა მეფე ვახტანგ გორგასალის ნადირობის პერიპეტიებს ასახავს. ერთ ამბავში ისრით დაჭრილი ხოხობი და მასზე დადევნებული შევარდენი ადულებულ გოგირდოვან წყაროში იფუფქებიან, ხოლო მეორეში - მეფის მიერ ნასროლი ისრით დაჭრილი ირემი გოგირდოვანი წყლით განკურნებული თავს შველის. ორივე შემთხვევაში ლეგენდის სცენა დღევანდელ „აბანოთუნის“ ტერიტორიას, მაშინდელ ფლორა-ფაუნით დაფარულ მდიდარ წალკოტს გულისხმობს.

მიუხედავად იმისა, რომ ხოხობის ლეგენდის წარმომავლობის ისტორია ჯერ კიდევ გამოკვლეული არ არის, შეიძლება იმის თქმა, რომ ძველ წერილობით წყაროებში იგი არ ფიქსირდება, ყოველ შემთხვევაში ჩვენ ვერ მოვიძიეთ. ამასთან დაკავშირებით, ისტორიკოსი მარიამ ლორთქიფანიძე აღნიშნავს, რომ ლეგენდის ზოგ ვერსიაში მეფის სახელი არ ფიგურირებს. მისივე თქმით, ეს შეიძლება ასახავდეს ცალკეული ლეგენდის შედარებით ძველ პლასტს, რომელშიც მოგვიანებით ჩართული იქნა

მცხეთიდან თბილისში ქვეყნის დედაქალაქის გადამტანი მეფის - ვახტანგ გორგასალის სახელი [Лордкипანიძე М., 1991, გვ. 9-10]. როგორც ჩანს, მეცნიერი ხოხობის ლეგენდას მაინც ისტორიის სიღრმეში ათავსებს. ამ საკითხთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია ზოგადად ლეგენდის წარმოშობის ქარგა. კერძოდ ის, რომ ლეგენდა უფრო მოგვიანო ხანას განეკუთვნება, ვიდრე ვითომდაც შესაძლოდ მომხდარი ამბავი... იგი ხორცშესხმულია დროსა და სივრცეში, როდესაც ლეგენდის შემქმნელი ქვეყანა კულტურულ-ეკონომიკურ აღმავლობას განიცდის და იმდენად ძლიერდება, რომ წარსულის რომანტიზებას განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს. სავარაუდოა, ამ გზით უნდა გამხდარიყო წარსულის ხსოვნის სიმბოლო ჯამებზე წარმოდგენილი „ყელსაბამიანი“ ფრინველის ანუ ხოხობის გამოსახულება... (ილ. 3). მაგრამ რატომ შეარჩიეს მაინცდამაინც ჯამის ფორმა თბილისის შექმნის ლეგენდის მოტივის გადმოსაცემად? ანდა რაში გამოიხატება მისი უპირატესობა კერამიკული ჭურჭლის სხვა სახეობათა შორის? უახლოესი სინონიმი ჯამფიალა, იგივე ფინჯანი - სასმისის, თასის, ბარძიმის, აზარფეშას ფუნქციას წარმოაჩენს, რაც ძველდროსავლური ტრადიციით საკრალური დატვირთვის მქონეა და ინიციაციის სიმბოლოდ განიხილება. ამიტომ ხალხურ ცნობიერებაში ალბათ ჯამიც წარსულის ხსოვნასთან დაკავშირებულ საკრალურ საგანთანაა ასოცირებული., XII-XIII საუკუნეებში ხოხობისგამოსახულებიანი ჯამების მაღალმხატვრული ნიმუშების გამოჩენა ამასთანავე თანხვედრა ეპოქას, როდესაც საქართველოში დასრულებულია მე-IX საუკუნიდან დაწყებული ჭიქურის ათვისებისა და ფართოდ გავრცელების პროცესი [ჯაფარიძე ვ., 1956; მიწიშვილი მ., 1969; 1976; 1979; და სხვ.].

ზემოთქმულიდან გამომდინარე ლოგიკურად გვეჩვენება ის ფაქტი, რომ თბილისის კერამიკული სახელოსნოს განათხარადან, გადანაყარიდან და სხვა შემთხვევითი მონაპოვარიდან ამოღებული მოჭიქურებული კერამიკა ძირითადად ხოხობისგამოსახულებიანი წითელკეცა ჯამებითაა წარმოდგენილი (ილ 4). მათი მოხატულობის მთავარი მხატვრული ღირსება გრაფიკულ-ფერწერული თვისებებით გამორჩეული საოცარი სტილისტური მთლიანობაა. უკლებლივ ყველა ჯამს ერთმანეთის მსგავსი ფორმა აქვს, - სწორპირიანია და შიგნით დაქანებული ბაკოთი, გამოყვანილი ქუსლით და ოდნავ ამობურცული ძირით ხასიათდება. შიდა პირზე გამოსახული მაღალფეხა ფრინველის მარცხნივ მიმართულ იკონოგრაფიას მხოლოდ რამდენიმე გამონაკლისი არღვევს. მისი „ყელსაბამივით“ დეკორირებული თხელი მოღერებული კისერი პატარა თავითა და წვეტიანი ნისკარტით სრულდება, ხოლო მრგვალი მკერდის პლასტიკა მოკლე ფრთების ორნამენტირებული რკალითაა დამშვენებული.

ტექნოლოგიის, მოხატვის ხერხებისა და დეკორის სახეების მიხედვით, გამოყოფილია ჯამების ორი ქრონოლოგიური ჯგუფი: შედარებით ადრეულია გადანაყარსა და თბილისის სხვადასხვა უბნებში შემთხვევით მოპოვებული ნაკეთობები, რომელიც გარდამავალ პერიოდს, IX-X საუკუნეებს განეკუთვნება. თბილისის კერამიკული სახელოსნოს ნაწარმი კი ეჭვს არ იწვევს, რომ XI-XIII საუკუნეების განვითარებულ ხანაშია შექმნილი [მიწიშვილი მ.: 1969: 19]. განსხვავებული ეპოქების ჯამები სხვადასხვაგვარადაა დეკორირებული. შემფერავებად გამოყენებულია თეთრი წერნაქი, გამჭვირვალე და გამჭვირვალეფერადი ჭიქურები, ან ჭიქურქვედა საღებავები, არცთუ იშვიათად მეტალის მარილების ეფექტებსაც ვხვდებით. ადრეული ჯამების ერთი ნაწილი მაღალკედლიანია, ფართოდ იშლება და ოდნავ გადმოხნექილი პირი აქვს, მეორე ნაწილი პირიქით, დაბალკედლიანია და პირი შიდა მხარეს ეხნიქება. როგორც ზემოთ ავლინებთ, განვითარებული ხანის ჯამებს გაშლილი ფორმა ახასიათებს. იგი ღრმაა, სწორკედლიანი და სწორივე პირით გვირგვინდება, ძირითადად ბრტყელი ძირი და დაბალი მრგვალი ქუსლი აქვს. ჩვენთვის საინტერესოა ჯამების თეთრი წერნაქით დაფარულ შიდა პირზე კონტურულად ამოტვიფრული ხოხობის ფიგურა ზემოდან გამჭვირვალე, ან ფერადი-გამჭვირვალე ჭიქურითაა გაპრიალებული. მცენარეული ორნამენტის ხაზოვანი ელემენტები კი ზოგან გამდიდრებულია სხვადასხვა ფორმისა და ფერის ლაქებით. თეთრი წერნაქით დაფარულ შიდა პირზე ამოკაწრულ-ნახატიანი ჯამების ზედაპირის გასაფორმებლად ასევე გამოყენებულია მეტალის მარილები: სპილენძისა და ქრომის, ვანადიუმის, მარგანცის, ტიტანის ქლორიდი, რომლის ხმოვანება ხან მუქია, ხანაც ღია. ამგვარად მოხატული ჯამების გრაფიკული სიმკვეთრის მიუხედავად, მწვანე და მოწითალო-იისფერი ჭიქურის შხეფები და მეტალის მარილების ეფექტები ერთგვარ სენსიტიურობას სძენს მათ. ასეთი ტიპის ჯამების ნიმუშები თბილისის გარდა, რუსთავსა და დმანისშია მიკვლეული, ხოლო ქვეყნის გარეთ უახლოესი პარალელები აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე იძებნება. ისინი აღმოჩნდნენ ორენ-ყალას ქვედა ფენაში [Косинов А. Л.: N 67 1959; 431] ბაქოში, შირვან შაჰის სასახლეში, კაბალაში, არაბულ ნაქალაქარ სამარაში (ერაყი).

და მანინც ხოხობისფიგურიანი ჯამები გამორჩეულია არა მარტო მოქნილი კომპოზიციური გადაწყვეტით და უკიდურესად განყენებული გამოსახულების გეომეტრიულობითა და სქემატიზმით, არამედ მეტად თვითმყოფადი ფერადოვნებით. ასეთი ჯამების კოლორიტისთვის სახასიათოა გამჭვირვალე ჭიქურის, ყვითელი, მწვანე და მოწითალო-იისფერი პრიალა ფერადი წერნაქის ხმოვანებით შექმნილი კომბინაციები, რომელიც მეტალის მარილების დახმარებით არაერთგვაროვან ფერწერულ ეფექტებს ქმნის (თბილისის სახელოსნო; 1-54,2213). შერეული ტექნიკით მოხატვას ძლიერი ემოციური იმპულსები და დეკორატიული გამომსახველობა შეაქვს ჯამების მხატვრულ სახეში.

გათხრებით დასტურდება სახელოსნოების მთელი ქსელის არსებობა ძველი თბილისის უბნებში, სადაც ასევე აღმოჩენილია ფრინველის გამოსახულებით გაფორმებული ჯამები. ხოხობის სახეობის დასადასტურებლად საკმარისია დაკვირვება ერთ მარტივ დეტალზე - ფრინველის კისერზე შემოყოლებულ სხვადასხვა ტიპისა და ფერის წერტილებით აგებულ ორნამენტულ ზოლზე, რომელიც ბუნებასა და ნახატზეც რეალურად ფიქსირდება. ჯამზე გამოსახული ყელმოღერებული ხოხობის ემოციურ მეტყველებას უმთავრესად განაპირობებს პლასტიკურად გამომსახველი ნახატი და თვითმყოფადი ფერადოვნება (თბილისის სახელოსნო; ნაყარი). ფრინველისთვის სახასიათო დინამიკური სილუეტი ამ შემთხვევაში წრიული პარალელური ხაზებით იქმნება. იგი მარცხენა მხარეს იყურება, ხოლო გარშემო ფონის არე და მისი სხეულიც მცენარეული ორნამენტითაა შევსებული. ხოხობის ყელზე გეომეტრიულად დეკორირებული ზოლი ჯერ ამოკაწრული და შემდეგ მოხატულია. ფეხებზე კი დეზები ამშვენებს. სქემატურად გადაწყვეტილი კუდი მხატვრულად ასრულებს ფრინველის პირობით გამოსახულებას. თეთრი წერნაქით დაფარულ ჯამის ზედაპირზე მწვანე და მოოქროსფრო-ოხრას ფერების ეფექტები მხატვრულად გამომსახველია. ასეთ ჯამებში შემფერავებად თეთრ წერნაქთან ერთად ძირითადად მეტალის მარილები, ან ჭიქურქვედა საღებავებია გამოყენებული. (სურ.5) ერთ-ერთი ხოხობისგამოსახულებიანი თბილისური ჯამის მწვანე და ოხრასფერი ჭიქურებით მოხატული გაკრიალებული ზედაპირი თეთრ წერნაქთან და მეტალის მარილებთან ერთად შთამბეჭდავი ფერწერული ეფექტებით ქმნის ყელმოღერებული ფიგურის დინამიკურ სახეს და კისრის არეზე შემოყოლებულ გეომეტრიული ორნამენტის ფერადოვან ზოლს.

საქართველოს სხვა გეოგრაფიულ პუნქტებში მიკვლეული სინქრონული პერიოდის, XII-XIII საუკუნეებით დათარიღებული ფრინველისგამოსახულებიანი ჯამები უკვე აღარ უახლოვდებიან ერთმანეთს და შესრულების თვალსაზრისითაც ჩამოუვარდებიან თბილისურ ხოხობისფიგურიან ნიმუშებს. ამ ტიპის ჯამების პარალელური მასალა მთელს ამიერკავკასიაში იძებნება. პირველ რიგში გვხვდება აზერბაიჯანში-განჯისა და ორენ-ყალას არქეოლოგიურ მონაპოვარში, აგრეთვე ანისში. უცხოურ ნიმუშებზე მოცემული ფრინველის პროფილოვანი გამოსახულება მოთავსებულია თითქმის ცენტრში და ქართული არტეფაქტებისაგან განსხვავებით საპირისპირო მხარეს, მარჯვნივაა მიტრიალებული (ანისი). ამასთანავე ფრინველს თავზე წანაზარდები უჩნდება. ეს ნიმუშები გადატვირთულია დეკორით, რომელიც გადმოცემულია ყვითელი კვირტებით დაბოლოებული სტილიზებული მცენარეული ორნამენტით. სხვა მხრივ ისინი იმეორებენ ქართული ნიმუშების ჭიქურის ფერებს: მწვანეს, ყვითელსა და იისფერ-სინგურისფერს. სომხეთში-ანისის, დვინის, გარნისის ტერიტორიაზე აღმოჩენილი კერამიკა ფიქრობენ, რომ შემოტანილია ბიზანტიური სამეთუნეო ცენტრებიდან და ადგილობრივი არ არის. ბიზანტიური ნიმუშები მკვეთრად განსხვავდებიან ქართული ხოხობისგამოსახულებიანი ჯამებიდან. მაგალითად, ბიზანტიის იმპერიის ერთ-ერთ ცენტრში - ხერსონესში მზადდებოდა აღმოსავლური მოტივებიდან ცნობილი ფანტასტიკური ფრინველების - სირინოზის, ორთავა, ან ორკუდა ფრინველების გამოსახულებებით მოხატული ლანგრები. მათი ერთი ნაწილი თეთრკეციანია და მოჭიქულია ერთფერად - ცისფერი, ლურჯი და მწვანე საღებავებით [Рихонин А. Л.: N171950] წითელკეციან ლანგრებზე თხელი, მოქნილი, დენადი ნახატით შემოსაზღვრული ყელმოღერებული ფრინველებია ამოკაწრული. მწვანე და ყვითელი ჭიქურებით მოხატული ფიგურები დინამიკური და დეკორატიულად მეტყველია. იმავდროულად ზღაპრულ არსებებად ქცეულ პერსონაჟებში თითქოსდა შეფარვით, შენიღბულად ძველი რწმენის ანარეკლი გამოსჭვივის [მ.იზორია; 2009: 299].

კვლევის შედეგად შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი, რომ ხოხობის გამოსახულებით მოხატული ჯამები გამორჩეულია დახვეწილი თვითმყოფადი ფორმებით. მათ ახასიათებს ჭურჭლის კედლის სითხელე, სიმსუბუქე, დამზადების მაღალი ტექნოლოგიური დონე. ხოხობის გამოსახულებიანი ჯამების

ნიმუშებში ნათლად ჩანს გამოყენებული თიხის სტრუქტურა, ერთგვაროვნება, ფერი, მორგვზე დამზადების კვალი. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ზედაპირის მოხატულობა, გრაფიკული ნახატი, ფერადოვნება, ფუნჯის სახასიათო მონასში, დეკორის მომგებიანი მდებარეობა, კომპოზიციური გადაწყვეტა, სტილისა და სემანტიკის სიახლოვე იმ პერიოდის მხატვრობის სხვა დარგებთან და კულტურებთან.

ლიტერატურა:

1. იზორია მ. ქართული მხატვრული კერამიკის ევოლუციის საკითხისათვის, ბათუმის შ. რუსთაველის სახ. უნივერსიტეტის საერთაშორისო კონფერენცია, მასალები, კრებული -2009, გვ. 297-300.
2. მიწიშვილი მ. მოჭიქული ჭურჭელი ძველ საქართველოში IX-XIII სს., თბილისი, ხელოვნება, 1969, გვ. 19, 39.
3. მორჩაძე თ. შიდა ქართლის ანტიკური პერიოდის კერამიკა, თბილისი, მეცნიერება, 1979.
4. ქსე - ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია ტ. 5, თბილისი, 1980, გვ. 598.
5. ძნელაძე მ., იზორია მ. და სხვა. თბილისის წმინდა ორმოც სებასტიელ მოწამეთა ეკლესია, თბილისი, პეგასი, 2014.
6. ჯაფარიძე ვ., ქართული კერამიკა (XI-XIII სს.), თბილისი, 1956, გვ. 30-31.
7. Якобсон А Л Художественная керамика Баилакана (Орен-Кала) МИА N 67 1959 გვ. 431.
8. Лордкипანიძე М., Тбилиси (IV- начало XII в.), Тб., 1991, გვ. 9-10.

ილუსტრაცია

სურ.1 დმანისი

სურ. 2 დმანისი

სურ. 3 თბილისი

სურ. 4 თბილისი

სურ. 5 თბილისი

